

NÁBOŽENSKÁ A LAICKÁ MRAVNÍ VÝCHOVA NA ŠKOLE NÁRODNÍ.

(Úvaha.)

Jedním z úkolů školy a spolu každého jiného výchovného útvaru, na př. rodiny, vychovávacích ústavů a pod. jest *vésti chovance k mravnosti*.

Naše škola národní pečuje o to dvojím způsobem: jednak všeobecně, *veškerým svým působením*, jednak *zvláštními výchovnými předměty*.

Podle školských zákonů¹⁾ má býti veškeré vyučování na škole národní vyučováním vychovávacím, to jest: má nejen poskytovatí vědomostí a dovedností, ale spolu má pěstovati i mravní osobnost. A skutečně lze při všech předmětech i při všech opatřeních, spojených s působením národní školy, tento zřetel zachovati a uplatniti.

Kromě toho slouží výchovným úkolům na škole národní ještě zvláštní předměty výchovné, totiž *náboženství* a *laická morálka*, úředně zvaná *občanskou naukou a výchovou*.²⁾

Který je podstatný rozdíl mezi náboženstvím a občanskou naukou a výchovou? Oba předměty se snaží vésti chovance k mravnosti, liší se však ne zcela shodným pojetím mravnosti.

Občanská nauka a výchova v celku pokládá za mravné to, co je všeobecně prospěšné lidské společnosti a zejména pak národu a státu, jehož jsme příslušníky, a vedle toho i to, co prospívá toliko jednotlivci, aniž by však škodilo jiným. Jinak zájem a dobro celku se klade nad zájem a dobro jedince.³⁾ Je tedy v popředí výchovy laické *člověk a jeho společenský i individuální prospěch*.⁴⁾

Proti tomu výchova náboženská, ať se jedná o kterékoliv kulturní náboženství, rozšiřuje své pojetí mravnosti za hranice lidské společnosti a lidství vůbec, a hledí na otázku mravnosti pod zorným úhlem veškerého jsoucna, tedy celého vesmíru a zejména jeho věčné a účelné existence. Z tohoto chápání vyvstávají pak zvláštní pojmy, vztahy a jich důsledky, jako Nekonečno, Absolutno, Bůh, poměr člověka k tomuto božskému a odtud pak i úkoly člověka v nesmírném vesmírovém dění, kterýchžto hodnot laická morálka, vycházejíc z omezena a dočasná, nezná.

Pak na rozdíl od laické výchovy vstupuje při náboženské výchově do popředí mocný princip *Bůh* (třebaže v rozmanitém pojetí), Jeho projevy ve jsoucnu, postžitelné lidským duchem

¹⁾ Říšský zákon školní ze 14. května 1869, č. 62 ř. z.

²⁾ Zákon ze dne 13. července 1922, č. 226 Sb. z. a n.

³⁾ Viz normální osnovy pro školy obecné a měštanské!

⁴⁾ V jádře se tato výchova opírá o americký pragmatismus.

a srdcem, a z nich vyvozované boží Úmysly neboli boží Vůle.⁵⁾ V rámci tohoto chápání náboženského nachází místo i *člověk*, jako částice vesmíru a spoluúčastník vesmírového dění. Jako takový musí si naléztí svůj vztah ke jsoucnu veškerému i tajemné Moci v něm, a odtud pak nutně vyplynou pro něj zvláštní úkoly a cíle. Bude pak požadavkem mravnosti, aby se jim podřídil a jim sloužil.

Tyto vyšší účele člověka hledá a vykládá náboženství. I jest pak v náboženském pojetí mravným to, co jest v souladu s poznávanými anebo i tušenými Úmysly božími, boží Vůlí. Bude pak to jistě i všechno to, co slouží člověku a lidstvu k jeho vezdejšímu dobru — a zde se scházíme s výchovou občanskou.

Patrně z toho, že mezi oběma pojetími mravnosti, náboženským a laickým, nemusí býti sporu, nýbrž že názor laický může býti kladnou složkou pojetí náboženského. Tak tomu bude vždy u pokrokových forem náboženských, které nestojí v rozporu s vědeckými základy, na nichž laická morálka buduje. Pojetí náboženské bude ovšem vždy obsahově širší a vyšší. Odtud bylo by pak možno pěstovati pokrokovou náboženskou výchovu jako samostatnou výchovnou disciplínu nebo jako doplněk mravní výchovy laické. Proto obě morálky mohou svorně působiti pospolu. Laická bude zejména vychovávatí k radostnému soužití lidstva, v němž by i jedinec mohl naléztí své štěstí osobní, a náboženská bude *kromě toho* véstí člověka také k tomu, aby poznával a chápal tajemný základ a cíl všehomíra, Boha, hledal si k Němu svůj vztah a prakticky jej životem svým vyjadřoval.

Tím, že výchova náboženská vychází z poměru člověka k tajemnému božskému principu ve všehomíru, musí užívati pojmů a myšlenkových formulací povahy filosofické až metafyzické, čímž opouští půdu myšlenkového zjištění.⁶⁾ Proti tomu laická výchova odmítá zpravidla vše, co není bezprostředně podloženo empirickými poznatky a výzkumy. Tím se staví sice na pevný⁷⁾ základ, ale bude vždy neúplná a nedostačující, neboť výtěžky empirického badání nemohou dáti člověku uspokojujících odpovědí na všechny otázky, které zneklidňují a často velmi rozrušují jeho nitro. —

Přesto my učitelé československého náboženství vítáme občanskou nauku a výchovu na škole národní, neboť značně nám usnadňuje naši výchovu náboženskou: podává mnoho věcí, jimiž stejně ve výchově náboženské jest se obíratí a nadto dává so-

⁵⁾ Náboženská morálka liší se od laické hlavně zdůvodněním mravní normy Bohem, tedy činitelem mimolidským.

⁶⁾ U pojmu „zjištění“ jest třeba býti hodně opatrnými a skromnými, neboť nemáme nijaké záruky, že to, co se nám jeví jako pevně zjištěné, také vpravdě tak absolutně existuje. (Humeova noetická skepse. Říše „jevů“ — říše „absolutních reálů“. Naivní realismus.)

⁷⁾ Pokud je v našem poznání vůbec co pevného!

lidní základ lidské povaze, na němž jest možno ve smyslu náboženském dále budovati.

Katecheta československého náboženství podá si jistě vždy ruku s učitelem občanské nauky a výchovy ke společné práci na zušlechťování dětské duše, tak jako s každým z ostatních laických učitelů na národní škole.

Jestliže snad jest přece nějaké neujasnění mezi naším učitelem náboženství a laickými učiteli, pak může vyplývatí jediné z krajně positivistického hlediska, které z části ještě zaujímá dnešní škola k otázkám života pod vlivem některých myšlenkových směrů minulých desítiletí, které ve vědě a odtud i ve výchově a vyučování považovaly za hodnotné jen to, co se jevílo jako bezpečně empiricky zjištěné a dokázané. Tyto směry však se dnes již většinou přežívají a ustupují novodobému idealismu, který věří, že jest mnoho cenných hodnot, kterých nelze empirií dokazovati, a jenž hledí na vědecké problémy ne jako na výseky samy pro sebe uzavřené, jak si je zjednodušoval pro svoji potřebu positivismus, ale pod zorným úhlem vesmíru jednotného tvůrčího principu ve všehomíru, podkladu to nazírání náboženského.⁸⁾

Positivismus ve škole jest nejen ohlasem a dozníváním positivistické pedagogiky minulých desítiletí,⁹⁾ ale i jakousi reakcí na nesvobodu a útisk, jež bylo naší škole snášeti za byrokratického a církevního režimu před rokem 1918.

Co však je vpravdě pokrokové, to se vždy nakonec sejde v jedné linii. A tak i pokrokový učitel laické morálky a katecheta pokrokové církve.

Jaroslav Halbhuber.

Gadre J. G.

STOLETÁ PAMĚT SMRTI RAJA RAM MOHUN ROYE.

(Řeč, kterou pronesl Dr. J. G. Gadre, Bombay, v Essex Hall, London, dne 22. září 1933.)

Mám k vám dnes večer promluvíti o náboženském životě a o práci pro náboženství Raja Ram Mohun Roye. Nežli tak učiním, dovolte mi, abych vás upozornil na fakt, že temná polovina měsíce Bhadrapada, t. j. druhá polovina září, je zasvěcena slavností, kdy každý Hind, muž i žena, vzpomínají těch, kteří jim dali život. Jiná významná skutečnost je tato: zatím, co lidé slavnostně vzpomínají narozenin božstev i narozenin svých, u veli-

⁸⁾ Na dnešní školu v tomto směru působí zejména J. B. Kozák, E. Rád, Uher i jiní.

⁹⁾ Učitelstvo národních školky se zejména ještě dosti nevymanilo z vlivu významných pedagogů-positivistů Krejčího a Čády, kteří v nedávné minulosti velmi na učitelstvo zapůsobili.